

TULEVAISUUSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 2/2012 vp

Valtioneuvoston selonteko valtiontalouden keh- yksistä vuosille 2013—2016

Valtiovarainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 12 päivänä huhtikuuta 2012 lähettäessään valtioneuvoston selonteon valtiontalouden tarkistetuista kehyksistä vuosille 2013—2016 (VNS 1/2012 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi valtiovarainvaliokuntaan samalla päättänyt, että muut erikoisvaliokunnat voivat halutesaan antaa lausuntonsa valtiovarainvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- pääjohtaja Heikki Mannila, Suomen Akatemia
- hallituksen puheenjohtaja Juha Kurkinen, FiBAN
- varatoimitusjohtaja Timo Ritakallio, Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Ilmarinen
- hallituksen puheenjohtaja Pekka Ala-Pietilä, Solidium Oy.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Tulevaisuusvaliokunta kiinnittää lausunnossaan huomiota:

1) kasvun kannustimiin, joilla edistetään yksityisen riskipääoman ohjaamista kasvuun ja työllisyyttä edistävään yritystoimintaan sekä

2) suomalaisen omistajuuden kehittämiseen niin, että se parhaalla mahdollisella tavalla tukisi kansallista kilpailukykyä ja kestävää työllistävää kasvua Suomessa.

Tulevaisuusvaliokunnan mielestä valtioneuvoston selonteko valtiontalouden kehyksistä vuosille 2013—2016 on tästä näkökulmasta oikeasuuntainen. Valiokunta kuitenkin esittää, että valtioneuvoston tulisi rohkeammin kokeilla, pi-

lotoida ja tutkia erilaisia kasvun kannustimia kestäväen työllistävän kasvun edistämiseksi. Suomen haasteena ovat samaan aikaan tapahtuvat Euroopan talouskriisi sekä Suomen kansantalouden rakennemuutos. Kestävä työllistävä kasvu edellyttää nopeaa uudistumista.

Kansainvälisesti verrattuna Suomessa sijoitetaan vähän yksityistä riskipääomaa (kuva 1). Suomessa on alan toimijoiden arvion mukaan vain noin 300—400 bisnesenkeliä. Vertailun vuoksi esimerkiksi Uudessa-Seelannissa on 4,2 miljoonaa asukasta ja yli 600 bisnesenkeliä. Suomi onkin kansainvälisessä vertailussa jäljessä sekä investointien kokonaismäärässä että investointien keskimääräisessä koossa.

	EU	USA
Enkeliverkostoja	400	340
Voittoa tavoittelevia	20 %	n/a
Enkelisijoittajien määrä	75 000	259 000
Enkelien tekemät sijoitukset	3–4 mrd €	18 mrd \$
Pääomasijoittajien tekemät alkuvaiheen sijoitukset	n. 2 mrd €	6 mrd \$

Investointien huippu koettiin Suomessa vuonna 2000, jolloin pääomamarkkinoilla toimivat yritykset sijoittivat suomalaisiin start up -yrityksiin noin 220 milj. euroa. Vuonna 2008 luku oli vain 121 milj. euroa. Vertailun vuoksi Israelissa vastaavat sijoitukset suhteessa bruttokansantuotteeseen olivat yhdeksänkertaisia, USA:ssa nelinkertaisia ja Ruotsissakin 2,3-kertaisia. Euroopan kymmenen kärkimaan (TOP 10) keskiarvo oli 1,3-kertainen Suomeen verrattuna. Sijoitusten keskipakko oli vuonna 2011 Suomessa 350 000 euroa, Euroopassa 1 milj. euroa ja USA:ssa yli 5 milj. euroa.

Yksityisen pääoman passiivisuus ja suuntautuminen muualle kuin start up- ja kasvuyrityksiin on tehnyt Suomen pääomamarkkinoista julkisvetoista. Valiokunta katsookin, että juuri tästä syystä Suomen on panostettava tulevaisuudessa entistä enemmän suomalaiseen omistajuuteen. Vastaava huomio liittyy myös eläkevarallisuutemme hoitoon. Parhaillaan 76 % eläkevarallisuudestamme on sijoitettu Suomen ulkopuolelle. Tulevaisuusvaliokunta kiinnittää huomiota siihen, tukevatko nykyiset kasvun kannustimet riittävästi työllistävää kasvuyrittäjyyttä Suomessa.

Tulevaisuusvaliokunta katsoo, että vaikka Suomessa onkin niukasti yksityisiä sijoittajia, niin samaan aikaan suomalaisilla kuitenkin on

passiivista rahaa pankkitileillä noin 78 miljardia euroa sekä merkittävässä määrin kiinteistöihin sijoitettuna. Vain noin 820 000 henkilöä (15 % väestöstä) omistaa osakkeita. Ruotsissa viidenes kotitalouksista omistaa osakkeita. Osan erosta uskotaan johtuvan Ruotsissa käytössä olevista verokannustimista.

Siksi tulevaisuusvaliokunnan mielestä suomalaisten passiivisen pääoman käyttöä kasvun ja työllisyyden aikaansaamiseksi on edistettävä lisäämällä keinoja yksityisen pääoman houkuttelemiseksi esimerkiksi uusia joukkorahoituspalveluja kehittämällä sekä verohelpotuksia, verotuksen esteitä ja riskien jakautumista selvittämällä. Kansalaiset on innostettava mukaan sijoitustoimintaan ja bisnesenkeleitten riskejä on vähennettävä tai/ja riskien ottamisesta on palkittava. Tämä on entistä tärkeämpää nykyisessä tiukassa taloustilanteessa, jossa julkista rahoitusta joudutaan vähentämään.

Samalla ankkurisijoittajien (pitkäjänteisten omistajasijoittajien, kuten esimerkiksi eläkeyhtiöiden) toimintaa tulee kehittää niin, että ne tukevat kansallista kilpailukykyä, suomalaista omistajuutta sekä työllistävää kasvua Suomessa parhaalla mahdollisella tavalla.

Suomalainen tietoyhteiskunta, hyvinvointi ja kilpailukyky perustuvat korkeaan osaamiseen. Start up- ja kasvuyrityksiä tarvitaan tutkimuksella ja koulutuksella tuotetun osaamisen kaupallistamiseen yrittäjyydeksi sekä viennin määrän ja arvon kasvattamiseksi. Suomen kauppataaseen alijäämä kasvoi alkuvuonna yli nelinkertaiseksi. Tullihallituksen huhtikuussa 2012 julkistamien ulkomaankauppatilastojen mukaan kauppataase on jäänyt tammi-helmikuussa 853 miljoonaa euroa alijäämäiseksi. Suomessa on noin 8 000 suoraa vientiä harjoittavaa yritystä, mutta silti 50 % viennin volyymista syntyy vain 18 vientiyrityksen toimesta. Sijoittajan näkökulmasta kasvuyrityksiin sijoittaminen on riskialtista. Siksi julkisen toimijan roolin vahvistamista alkuvaiheessa tulisi valiokunnan mielestä selvittää.

Asiantuntijoiden mukaan yksityisten pääomasijoitusten määrää voidaan lisätä esimerkiksi ottamalla käyttöön epäsymmetrisiä malleja, joista

on saatu hyviä kokemuksia muun muassa Skotlannissa ja Israelissa. Epäsymmetrisissä malleissa valtio kantaa sijoitustoiminnassa suuremman riskin samalla, kun sijoitustoiminnan hyötyjä kohdennetaan entistä enemmän yksityisille sijoittajille. Tällä periaatteella on saatu yksityisiä sijoittajia aktivoitua yhteistyöhön julkishallinnon kanssa. Vaikka riski jakaantuukin näissä malleissa epäsymmetrisesti, valtion menetykset realisoituvat vain epäonnistumisten yhteydessä. Koska myös nämä epäonnistuneet yritykset ovat kuitenkin yleensä maksaneet veroja usean vuoden ajan, valtion tulos voi silti olla positiivinen tai vähintäänkin kohtuullinen.

Tulevaisuusvaliokunta esittää hyväksyttäväksi lausuman, jonka mukaan

eduskunta edellyttää, että valtioneuvoston tulee selvittää edellä kuvatun kokonaistaloudellisuuden periaatteen ja epäsymmetristen mallien toimivuus ja reunaehdot Suomessa.

Joukkorahoituksella (crowdfunding) tarkoitetaan rahoitusta, joka kerätään pieninä summina suurelta joukolta internetin kautta. Joukkorahoituksen voima perustuu osallistujien suureen määrään: kun pieniä summia kertyy tarpeeksi monelta, summat paisuvat suuriksi. Joukkorahoitus yleistyy maailmalla kasvuyritysten rahoitusmallina. Suomessakin sijoittamisen voi aloittaa reilulla 15 eurolla kuukaudessa.

Tulevaisuusvaliokunta esittää hyväksyttäväksi lausuman, jonka mukaan

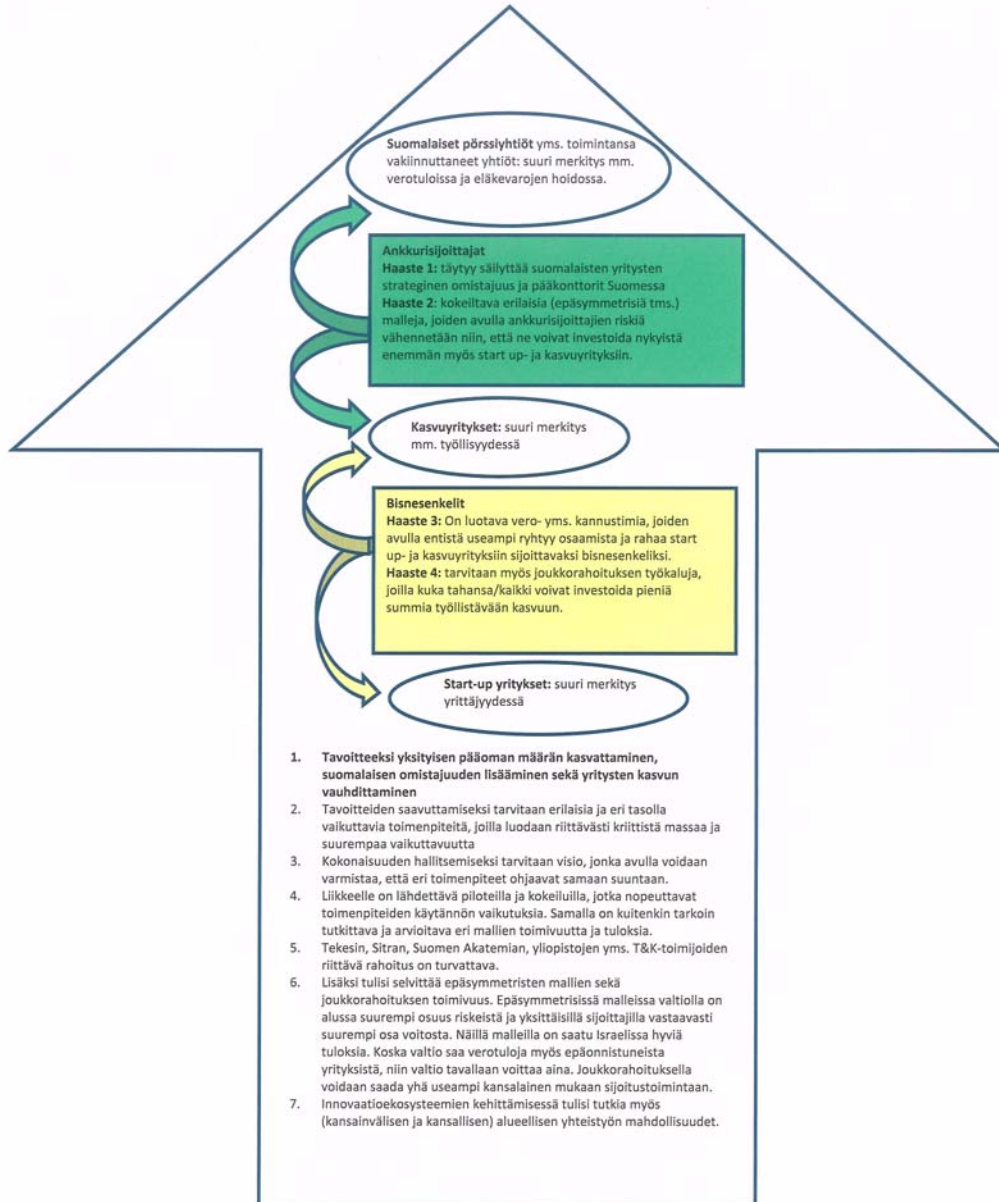
eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto selvittää joukkorahoituksen edistämistä keinona madaltaa kynnystä sijoittaa start up- ja kasvuyrityksiin.

Kasvuyrityksillä on merkittävä vaikutus työllisyyteen. Vuosina 2006—2009 luoduista 110 000 uudesta työpaikasta yli 50 000 oli kasvuyritysten luomia.

Tulevaisuusvaliokunta esittää hyväksyttäväksi lausuman, jonka mukaan

eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto käynnistäisi toimenpiteitä, jotka lisäävät ihmisten innostusta bisnesenkelitoimintaan. Valiokunnan mielestä esimerkiksi edellä mainittujen epäsymmetristen mallien ja verotuksen toimivuutta ja yksityisen riskisijoittamisen edistämistä on selvitettävä kokeiluilla ja piloteilla.

Pääomamarkkinoilla tarvitaan myös pitkäjänteisiä ankkurisijoittajia, joiden avulla suomalaisten yritysten strateginen omistus ja pääkonttorit pidetään Suomessa. Suomen nykyisen innovaatiojärjestelmän ongelmana on pidetty sitä, että kasvuyritykset myydään liian aikaisin ulkomaille, jolloin kasvun hyödyt karkaavat ulkomaille. Ankkurisijoitustoimintaa ovat perinteisesti harjoittaneet muun muassa eläkevakuutusyhtiöt sekä valtion omaisuudenhoitoyhtiöt. Ankkurisijoittajien riskipääoma on kansallisesti suuri voimavara, joka parhaillaan kohdistuu suuriin pörssi-yhtiöihin ja myös ulkomaisiin yhtiöihin. Pörssilistautuminen tarjoaa väylän, jolla edistetään pääomien kertymistä.

Kuva 2. Yhteenvetokuva tulevaisuusvaliokunnan visiosta suomalaisen omistajuuden edistämisestä sekä kasvun kannustimien kehittämisestä.

Tulevaisuusvaliokunta esittää hyväksyttäväksi lausuman, jonka mukaan

eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto selvittää, voidaanko esimerkiksi lainsäädännöllä, verotuksella, suomalaisen omistajuuden edistämällä sekä esimerkiksi epäsymmetrisillä malleilla vaikuttaa siihen, että start up- ja kasvuyrityk-

siin sijoittamisen riski vähenee sille tasolle, että suuret ankkurisijoittajat voivat investoida entistä enemmän myös start up- ja kasvuyrityksiin.

Tällä yksittäisellä toimenpiteellä voi olla erittäin suuri vaikutus Suomen kestävästä työllistävään kasvun edistämiseksi.

Alku- ja kasvuvaiheen yritykset sekä toimintansa jo vakiinnuttaneet yritykset, kuten myös eri toimialoilla toimivat yritykset tarvitsevat erilaisia tukitoimia. Siksi tavoitteena tulisi olla erilaisten tukitoimien kriittisen massan kasvattaminen erilaisilla ja eri tahoille suunnatuilla kokeiluilla ja piloteilla. Kokeilujen ja toimenpiteiden toimivuutta tulee kuitenkin seurata ja arvioida tarkasti ja tarpeen vaatiessa toimenpiteitä tulee korjata. Erityisenä haasteena valiokunta pitää pääomamarkkinoiden eri tasoilla toteutettavien lukuisten toimenpiteiden synergian kehittämistä.

Tulevaisuusvaliokunta esittää hyväksyttäväksi lausuman, jonka mukaan

eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto tekee kasvun kannustimista pidemmän aikavälin vision, jonka avulla varmistetaan, että toteutettavat toimenpiteet ovat riittäviä eivätkä ole ristiriidassa keskenään.

Valiokunta katsoo, että pääomamarkkinoiden ja uusien innovaatioekosysteemien kehittämisessä tarvitaan myös alueellista yhteistyötä esimerkiksi Pietarin, Viron, Puolan sekä Pohjoismaiden ja Itämeren alueen valtioiden kanssa. Moninapaisuus maailma muodostaa geopolittisia blokkeja ja erilaisia alueellisia innovaatiokeskittymiä, joilla on suuri synergia ja toisiaan täydentävä osaaminen. Yhteistyötä lähialueiden kanssa kannattaa siksi hyödyntää tuotannon tehostamisessa, viennin edistämiseksi sekä myös kansainvälisten investointien houkuttelemiseksi. Monikansalliset innovaatiokeskittymät ja -ekosysteemit voivat houkutella kansainvälistä pääomaa paremmin kuin pelkät kansalliset/alueelliset kärkiklusterit ja keihäänkärkiyritykset. Yhteistyötä tekevät niin kansalliset kuin kansainvälisetkin

alueet kykenevät myös jakamaan kustannuksia ja riskejä sekä tarvittaessa hajauttamaan tuotantoa.

Valiokunta tuo esille myös, että Suomen Akatemian, Tekesin sekä yliopistojen yms. kansallisten T&K-toimijoiden resurssien vähentäminen sopii huonosti yhteen kestävästä kasvun tavoitteen kanssa. Valiokunta katsoo, että erityistä huomiota tulisi sen sijaan kiinnittää yliopistouudistuksen läpiviennin nopeuttamiseen sekä yliopistojen toiminnan tehostamiseen muun muassa turhaa byrokratiaa ja ylläpidon vähenemällä.

Valiokunta on jo aiemmissa lausunnoissaan HE 59/2011 vp (valtion talousarvioksi vuodelle 2012) ja VNS 1/2011 vp (valtiontalouden tarkistetuista kehyksistä vuosille 2012—2015) todennut, että Suomen tieteen, koulutuksen ja kehittämisen laadun ylläpitäminen ja kehittäminen edellyttävät korkealaatuisia tutkimusympäristöjä (tutkimusinfrastruktuuriin panostamista) sekä tutkimuksen kansainvälistämistä niin, että voimme entistä paremmin hyödyntää myös kansainvälisen tutkimuksen tulokset ja innovaatiot Suomen kilpailukykyä kehittämisessä. Innovaatioita kehittävät ja kaupallistavat yrittäjät ovat käyneet koulunsa ja opiskelleet uusimmat tutkimustulokset. Ilman tutkimusta, koulutusta ja kehittämistä ei ole myöskään start up- ja kasvuyrityksiä.

Lausunto

Lausuntonaan tulevaisuusvaliokunta esittää,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon ja

että selonteon johdosta hyväksytään seuraavat kannanotot:

1. eduskunta edellyttää, että valtioneuvoston tulee selvittää edellä kuvatun kokonaistaloudellisuuden periaatteen ja epäsymmetristen mallien toimivuus ja reunaehdot Suomessa,

2. eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto selvittää joukkorahoituksen edis-

tämistä keinona madaltaa kynnystä sijoittaa start up- ja kasvuyrityksiin,

*3. eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto käynnistäisi toimenpiteitä, jotka lisäävät ihmisten innostusta bisneskelitoimintaan. Valiokunnan mielestä esimerkiksi edellä mainittujen epäsymmetristen mallien ja verotuksen toimu-
vuutta ja yksityisen riskisijoittamisen edistämistä on selvitettävä kokeiluilla ja piloteilla,*

4. eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto selvittää, voidaanko esimerkiksi lainsäädännöllä, verotuksella, suoma-

laisen omistajuuden edistämisellä sekä esimerkiksi epäsymmetrisillä malleilla vaikuttaa siihen, että start up- ja kasvuyrityksiin sijoittamisen riski vähenee sille tasolle, että suuret ankkurisijoittajat voivat investoida entistä enemmän myös start up- ja kasvuyrityksiin ja

5. eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto tekee kasvun kannustimista pidemmän aikavälin vision, jonka avulla varmistetaan, että toteutettavat toimenpiteet ovat riittäviä eivätkä ole ristiriidassa keskenään.

Helsingissä 9 päivänä toukokuuta 2012

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Päivi Lipponen /sd
vpj. Oras Tynkkynen /vihr
jäs. Mikko Alatalo /kesk (osittain)
Olli Immonen /ps (osittain)
Harri Jaskari /kok
Mikael Jungner /sd (osittain)
Saara Karhu /sd (osittain)
Markus Mustajärvi /vr

Mikaela Nylander /r (osittain)
Antti Rantakangas /kesk
Leena Rauhala /kd
Juha Sipilä /kesk
Sinuhe Wallinheimo /kok
Sofia Vikman /kok
Pertti Virtanen /ps (osittain)
Ville Vähämäki /ps (osittain).

Valiokunnan sihteereinä ovat toimineet

valiokuntaneuvos Paula Tiihonen,
asiantuntija Olli Hietanen.